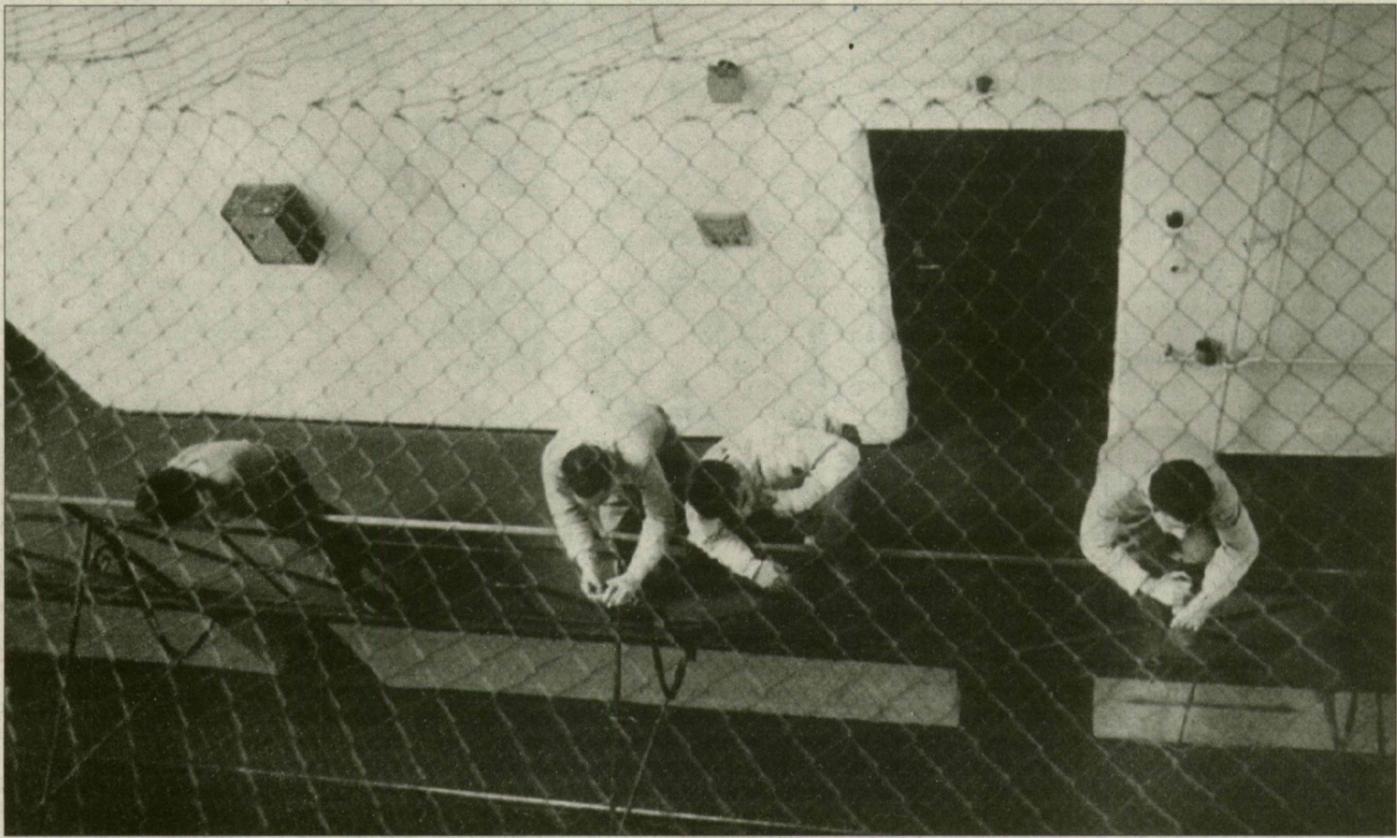

● Csillag-kép – nem csak komor színekből

Tízezer év ül a rácsok mögött

Magyarországon jelenleg 13 ezer ember tölti börtönbüntetését. Sok ez? Netán kevés? A börtönstatisztikák szerint messze elmaradunk az Egyesült Államoktól, ahol 100 ezer lakosból 450 kerül rács mögé. Hiszen nálunk százezres népességből „csupán” 130-nak adatik meg egy kis börtönkényelem. Közülük pedig 1996 novemberében éppen 757 elítélt tekintheti magát oly szerencsésnek (szerencsétlenek...?), hogy az ország talán leghíresebb, de mindenképp egyik legszigorúbb börtönében, a szegedi Csillagban, gondolkodhat el azon, megérte-e előkapni azt a nagykést, vagy pépesre verni – száz, könnyen jött forint reményében – a cimborát. S mivel e 757-ből közel 170-et életfogytiglani rabságra ítélték, s az átlagos ítélethossz is ott jár a tizenhárom év körül, elég egy rövidke számítás végezni a végeredményhez: a Szegedi Fegyház és Börtön rácsai mögött most mintegy 10 ezer évnyi rab-ság gyűlt össze.

Hogy lehet kibírni 10-20 év rabságot? (Fotó: Gyenes Kálmán)

Elképesztő szám? Az bizony. Mint ahogy a gyilkosság ténye is elképesztő. Ki lehet bírni tíz, húsz év fogságot? Ki bizony, tömérdek példa volt már rá. De vajon hogyan viselhető el? – szagolja föl a lelket a kérdés mindazokban, akik csak egyszer is megnézheték, milyen egy zárka a Csillagban.

Jómagam nézhettem már egy párszor. Joghallgatóként, ifjanc újságíróként, de tapasztaltabb fejjel is próbáltam már megfektetni a Csillag ezernyi titkát – természetesen sikertelenül. S elmúló hetünkön, mikor újságrfók csoportját vezették körbe újfent a 110 éves épület komor falai között, megintcsak arra kellett rájónnom, hogy egy ilyen szigorú fegyintézetet lehet faggatni hétköznapijairól, igyekezhet a zszurnalista a teljesség igényével képet festeni a Csillagról, csak éppen...

Csak éppen a színek... Melyiket is rakja először az újság „vásznára”? A „dühöngőcelláit”, amely a Csillag központi épületének alsó szintjén fogadja? S amelynek – talán négy négyzetméterének? – minden szeglete kipárnázva, az oldalfalak szintúgy, s ahol a plafon sem különb? Mert bizony ilyen szolgálatással is bír Szeged Csillaga.

– Amikor egy nemzetközi szervezet szakértői megláták ezt a szobát, kifogásolták a létét. Pedig szükség van rá – bizonygatta Csapó József ezredes úr, a Szegedi Fegyház és Börtön parancsnoka. – Mert ebben a közegben bizony előfordul, hogy egy-egy rabban fölrobban az indulat, elborul az agya, s akkor jöhet a nyugtató injekció, meg egy rövidke pihe-cs, a „gumiszózában”. Egyébként Finnországban járva ennél sokkal embertelenebb hasonló célú cellát láttam, ahol az önrulmát elvesztett elítéltet kemény, fából ácsolt padhoz szíjjazzák.

Nos, azt hiszem, e riport alaphangulatát máris sikerült megteremtteni. Egy szín, a legkomorabbak közül. A másik sem sokkal vidámabb. Szük büntetőzárka ajtóresén át leskelődhattunk. Itt már a súlyos vétséget elkövetőket pihentetik, több

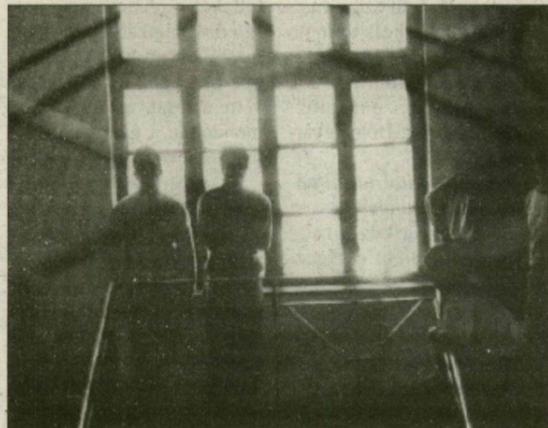
napon át is. A szem nem nagyon akar hinni a látványnak, hiszen múlt századi, megsárgult fotó elevenedik meg internetes korszakunkban. Ám a bűn mintha kevésbé lenne fogékony a számítógépes világfordulásra. A zárkában pedig éppen egy – hirtelen rendkívül tisztességtudó – fogollyal szembesülhetünk, akit verekedésért pár perce hoztak ide. S hogy miért vert, kit vert? Természetesen cellatársat, s azért, mert szerinte olyan tárgyakat vitt be a zárkájukba, ami már csak szemét.

Hjdeg egyszerűséggel koppanó szavak, hitetlenkedve hallgathatók. Ám, aki mondjuk hatodik éve ugyanazokat az arcokat nézi, akinek hatodik éve ugyanúgy telik minden perce, biztos könnyebben megérti az ütő lendületét.

● **Gyakoriak a börtönve-rekedések? Netán súlyosabb fegyelmértékés is zavarják itt a rendet?** – faggatom a parancsnokot, miközben már a központi kerengőből leshetünk be minden folyosóra.

– Nem mindennapos a rabok közötti erőszak, de a verekedés is része egy ilyen zárt rezsímnak. Az utóbbi időszakban egyébként mindössze egyetlen, igazán kemény, rendkívüli esemény történt. Egy fiatalkorú bűnöző, hasonlóan fiatalkorú társát, brutálisan kegyetlen esz-közökkel kényszerítette fajtalanokdásra, több, mint 24 órán keresztül. A legváltozatosabb kínzásokat eszelte ki számára, s bár nap közben kétszer is jártak a zárkában örök, az áldozat nem merte jelenteni az ügyet. Anyira félt. Végül is fény derült az esetre, s most szigorú vizsgálat folyik.

Nos, még egy szín a börtönfestményre. Talán az előbbinél is komorabb. De roppant igazságtalan riport születne most, ha csak feketével mázolnánk vásznunkat. Hiszen itt a harmadik emelet. A kultúrkörzet, ahol a rabok kölcsönözhetik a 22 ezer kötetes könyvtár könyveit, ahol börtönstúdióból szól a börtönrádió zenéje. De helyet ad a Csillag szak-köröknek, s szabadon gyakorolhatja mindenki vallását

Erős az életösztön...

is. És iskolatermek. Tanulhat kedvére mindenki. Csak éppen nem tanul. Mindössze egyetlen szobában találkozunk elítéltekkel.

– Ez egy szakmai továbbképző csoport, ugyanis most nálunk háromszor húsz fős osztályokat indítottunk, hogy részben a börtönön belüli munkanélküliséget enyhítsük, részben olyan szakmát adjunk az elítéltek kezébe, amellyel majd a szabad életben is tudnak boldogulni. Ők tehát tanulnak – mutat körbe a kis társaságon Csapó ezredes. – De míg korábban kötelezhettük a rabokat a nyolc általános itteni befejezésére, ma már az emberi jogaik védelme miatt tanulásra nem parancsolható senki. Ám ha önszántából jelentkeznek... De a mi rabjaink nem jelentkezők. Inkább ülnek a zárkában, mintsem az agytorna fásádalmaival viselnek.

No, persze a Csillag nem igazán az intellektuális bűnözők garnizálójára. Bár a rabösszletesség 8 százaléka diplomás, az erőszakos bűnözőket elkövetők (s a Csillag nekik kínálja a tizenöt-húsz éves szállást...) a keményfiúk társaságából költöznek ide. De a stúdió akkor is közvetít zenét, a könyvtárba várják a látogatókat, mint ahogy a televízió műsorát is késő estig nézhetik a rabok. Azt a programot, amelyik nekik leginkább tetszik.

– Azt hiszem, nincs olyan nézettsége sehol az országban a Szív tévének, mint itt, a Csillagban – mondja a parancsnok. – Mert ugyebár szombat éjszakánként ez pornót is sugároz. Mi pedig az államilag közvetített adá-

soktól nem tilthatjuk el az elítélteket, de minek is tennénk. Azt viszont nem engedélyezzük, hogy pornóképekkel dekorálják ki a cellájukat, mint korábban ez nem egyszer előfordult.

● **De hát ez természetes is, nem gondolja? Hiszen itt jórészt egészséges, többnyire fiatal férfiak élnek, akiket akár két évtizedre is megfosztanak a női társaságtól** – próbállok a védelmükre kelni, de Csapó ezredes nem kell meggyőzni. Régi bévés tiszt, pontosan tudja, mennyire deformálja a lelket s testet ez a börtönrendszer. Csak éppen nincs rá más megoldás.

– Én soha nem mennék bele, hogy a Csillagban úgynevezett szexszobákat nyissanak a rabok testi megkönnyebbülése érdekében. El tudja képzelni, mi lenne abból? Robbanásig nőne a feszültség azokban, akik nem jutnának partnerhez, míg mások üzletelésre, s ki tudja még, mire használnák föl ezt a lehetőséget. Egyébként ezzel a súlyos problémával a nyugat-európai börtönök sem tudnak megbirkózni.

● **Marad hát a homoszexualitás? Vagy erről inkább ne beszéljünk?**

– Miért ne beszéljünk? Aki egy kicsit is belegondol a börtönállapotokba, úgyis rájön, hogy a hosszú ideig foga tartott rabok világában a testiségnek ez a formája szinte elkerülhetetlen. A lapangó hajlamok itt kiteljesedhetnek, a párok is megtalálják egymást. Ezzel szemben pedig mindaddig az ör-

Csapó ezredes már embertelenebbet is látott

személyzet nem is léphet fel, amíg erőszakra utaló jelet nem tapasztal. De hát itt nincs szükség különösebb erőszakra...

Nos, még egy szín a derűsebb árnyalatok után.

De a börtönt túl kell élni, ez a Csillagban is alapszabály. S a rabok túl is akarják. Csapó ezredes elmondta: az öngyilkosság egészen kivételes eseménynek számít e falak között. Sokkal erősebb ennél az életösztön. S ezt erősíti meg az a rab is, akit a kultúrkörzetben faggattunk.

● **Életfogytiglanit kapott, minimum húsz évig innen aztán nincs menekvés. Hogyan tudott ebbe beletörődni?**

– Mindenkinek az a hosszú büntetés, amit kimérték rá. Mi, életfogytosok pedig megtanuljuk, hogyan lehet hosszú távra berendezkedni. Ha valaki belép egy zárkába, azonnal kiszúrja, ki az életfogytos – kaptuk a tiszteletudó választ a diplomás elítélttől, aki persze a Csillag elitrétegének képviselője. S az is marad még sokáig, hiszen szabadulásának legközelebbi dátuma 2007. Nos, amikor ezt kimondta, alighanem mindannyiunkban tótágot állt a döbbenet. Pedig riportalanyunk – aki monológjában azt is kifejtette, hogy remekül érzi magát, mert az utóbbi időben sokkal inkább emborszámba veszik, mint korábban tették – már régen szabad polgára lesz ennek az országnak, amikor egy-két társa még azt számolgatja, hány olimpiai közvetítést nézhet végig e rácsok mögött.

– Igen, valóban van már olyan rabunk, aki úgy 2020 környékén fog csak elköszönni tőlünk – bólint erre Csapó ezredes, a földszintre érve, s már mutatja is kis boltjukat. Itt költhet magára minden rab vagyonszámból. S hogy mik a slágercikkek? Minden, ami ajzószer. El nem tudná képzelni – halta: az öngyilkosság egészen kivételes eseménynek számít e falak között. Sokkal erősebb ennél az életösztön. S ezt erősíti meg az a rab is, akit a kultúrkörzetben faggattunk.

Akitől egy másikat, kényes kérdésre is azonnal érkezik a válasz.

– Hogy mennyi nálunk a cigány elítélt? Nos, nyilván tartást nem vezetünk, nem is vezethetünk, de az biztos, hogy számarányuk ötven százalék fölött és nyolcvan százalék alatt marad. De ezt mi is csak akkor figyelhetjük meg, ha valamilyen közös rendezvényre, netán munkára felsorakoznak az elítéltek. S bár cigány-magyar megkülönböztetés a börtönben sem létezik, meggyőződésem, hogy szükség lenne egy olyan átfogó cigányprogramra, amely itt, a zárt intézményben megkönnyítene, segítené az ő sorsukat. No, de ilyen programmal a sza-

bad társadalom sem tud szolgálni...

Nem bizony – bólintok egyetértően, s már egy másik lépcsősoron baktatunk, a börtön újabb szárnyával ismerkedve. Egy egészen hétköznapi zárkába bocsáttatik be kis csapatunk. S egy egészen hétköznapi elítélttől kérde meg a parancsnok úr, hajlandó-e válaszolni a kérdésekre. Miért ne, mondja ama hétköznapi rab, aki most negyvenéves, s húszévesen már a Csillag fogja volt! Hát ennyit a csillagos hétköznapiságról... De nem sokára szabadul, vagyis vár rá a szabad világ. Vár?

– Fogalmam sincs, mit kezdhetnék ennyi, börtönben eltöltött év után. Kitanultam ugyan az asztalos szakmát, de vajon találko-e majd olyan munkahelyet, ahol szükség lesz rám? – kérde nagy keserűséggel az elítélt. – Amikor innen kimegyek, kapok 2 ezer 500 forint segélyt. De hát az mit ér most kint? Talán arra elég lesz, hogy hazautazzak Debrecenbe. És aztán?

Nos, ezt a színt milyen árnyalatokból kevernék?

S csak állunk a zsúfolt zárkában, ahol az asztal díszre egy sakktábla, a rabok pedig illedelmes csendben hallgatják társuk igazságait.

● **Mondja, parancsnok úr, tulajdonképpen mire is számíthat egy Csillaglakó, ha rászakad a szabadság?** – kérde Csapó ezredes, akinek az arcáról nem nehéz leolvasni, mennyire megrázza kiszabaduló foglyainak kilátástalan jövője.

– Jószerével semmi jóra. Ennyi idő után a család leginkább már elhagyta őket, baráti kapcsolataik megszakadtak, pénzük, állásuk nincs, s be kell vallani azt is, hogy a beilleszkedésüket segítő programok – hiába állt már mellénk annyi karitatív szervezet – még tényleges, nagy eredményt nem hoztak. Ezért is kérde én mindazoktól, kik túl enyhének tartják a mai fogva tartás rendjét: belegondolnak-e abba, hogy a legveszedelmebb bűnöző is egyszer újra a szabad társadalom polgára lesz? Hogy nem megalázni, megtiporítani kell, hanem olyan embert faragni belőle, aki mégiscsak valamilyen alapokkal, reményekkel kerül ki tőlünk. Mert az csak nem lehet cél, hogy átérve a Mars téren, meglátván az új árakat, a mai nyüzsgő világot, összeroppanjon, s egy kiutat találjon: a bűnt, mi visszavezeti a börtönbe. Persze, hogy a büntetés-végrehajtás is szeretne olyan börtönöket építtetni, ahol – mondjuk, holland mintára – mindenkinek saját zárkája van, ahol emberibb körülmények között élhetnek az elítéltek. De mikor lesz Magyarország arra pénze, hogy 10 ezer új zárkára költözzön? Hiszen az elmúlt években, eltekintve a kecskeméti börtöntől, új létesítményt nem is kapott a bévé... – szolgált Csapó ezredes a legszűkebb tényekkel. Főlfestvényen egyben az utolsó színt is képzeletbeli vásznukra.

Mi pedig, újságírók, szép csendben kiszilipeltünk a Csillag parancsnoki épületéből, behúztuk magunk mögött az ajtót, s föltettük magunkba újra a kérdést: akkor hogyan is lehet leélni két évtizedet egy kéthektáros területen? De erre szívet melengető választ aligha kínálhat bárki is...